

Rapport 2010:02

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Förebygga, skydda och begränsa

Arbetet för att minska alkohol- och tobaksbruket

i Stockholms län 2008

Foto omslag: Ann-Christine Roberts, manipulerad bild

Utgivningsår: 2010

ISBN: 978-91-7281-368-7

Rapporten kan laddas ned som pdf från Länsstyrelsens webbplats
www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer

Författare: Malena Sjöberg

Rapport 2010:02

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Förebygga, skydda och begränsa

Arbetet för att minska alkohol- och tobaksbruket

i Stockholms län 2008

Innehåll

Inledning	5
Aktörer i arbetet med alkohol och tobak	5
Regionalt ANDT-arbete	8
Grupp för länssamordning.....	8
Policy för att förebygga och behandla missbruk och beroende.....	8
Mer samarbete med frivilligorganisationerna	8
Stoppa Langningen – Nakna sanningar om unga och alkohol	8
Lokalt utvecklingsarbete med ambitioner, LUMA	9
Ungdomarna och den illegala alkoholhandeln	9
Dopning.....	9
Växande ansvar för kommunerna	11
Kommunernas ANDT-arbete	12
Program och policyer	12
Samarbete med andra aktörer	13
Vem betalar?.....	13
Barn, föräldrar och skola	13
Den regionala tillsynen över alkohol och tobak	16
Länsstyrelsens tillsyn	16
Råd till kommunerna	16
Regional samlad tillsyn	18
Ansvarsfull tillståndsgivning.....	18
Ansvarsfull alkoholservering.....	19
Kommunernas tillsynsarbete	20
Tillsynsplaner	20
Tillståndsgivning	21
Tobak.....	21
Ölförsäljning.....	22
Statistik från enkäten	23

Inledning

Statens Folkhälsoinstitut gör varje år en riksomfattande länsrapport om arbetet med prevention, tillsyn och tillståndsgivning i alkohol- och tobaksfrågor. Länsstyrelsen har till uppgift att samla in underlag till rapporten från länets kommuner. Den här skriften bygger främst på uppgifter för år 2008 från kommunerna i Stockholms län. Av de 26 kommunerna besvarade 25 enkäten. Alla kommuner har dock inte svarat på alla frågor. Rapporten tar också upp en del av Länsstyrelsens arbete i dessa frågor och det samordnade tillsynsarbetet där flera myndigheter och andra aktörer medverkar.

Termer som används i rapporten

ANDT-arbete är det förebyggande arbetet kring alkohol, narkotika, dopning och tobak.

Preventionssamordnare är de kommunala handläggare som har ansvar för det förebyggande arbetet kring alkohol, narkotika, dopning och tobak.

Aktörer i arbetet med alkohol och tobak

Länsstyrelsen

På varje länsstyrelse finns *länssamordnare* som ska vara länken mellan den nationella och lokala nivån i ANDT-arbetet. I Stockholms län har det funnits en tjänst sedan 2002 och två heltidstjänster sedan 2008.

Länssamordnarna stödjer de lokala aktörerna och samverkar med dem i arbetet att förverkliga riksdagens nationella alkohol- och narkotikahandlingsplaner och att minska tobaksanvändningen.

Länssamordnarna ska fånga upp regionala och lokala behov av stöd, bidra till att bygga upp en länsstruktur för samarbetet mellan kommuner, landsting, polis, frivilligorganisationer med flera. De ska stödja de kommunala samordnarna, bidra till att förnya arbetet, ordna träffar och informera om arbetsmetoder som har stöd i forskningen.

Under 2008 hade Länsstyrelsen två *alkohol- och tobakshandläggare* med ansvar för tillsynen över kommunernas arbete med alkohollagen och tobakslagen. I arbetet ingår rådgivning till kommunerna. Handläggarna samordnar också den regionala samordnade tillsynen och deltar i arbetet med *Ansvarsfull alkoholserving* (läs mer på sidan 18).

Kommunens preventionssamordnare

Kommunernas preventionssamordnare har en nyckelroll i arbetet att utveckla och samordna kommunens ANDT-arbete. Samordnaren är kommunens kontaktperson gentemot länssamordnaren. Samordnaren ska utveckla ett ANDT-arbete där många är aktiva samt vara en länk mellan kommunstyrelsen, chefer, arbetsgrupper och andra aktörer i förebyggande frågor. Samordnaren ska också utveckla policyer och handlingsplaner och årligen följa upp arbetet med dem.

STAD

STAD, Stockholm förebygger alkohol och droger, inom Beroendecentrum vid Stockholms läns landsting, ska utveckla samarbetet för att få till stånd ett bättre ANDT-arbete. STAD har uppdraget att studera, pröva och utveckla metoder för arbetet med alkohol och droger. STAD har ett nära samarbete med forskare och med polisen och andra myndigheter. De viktigaste samarbetsparterna är kommunerna.

Centrum för folkhälsa

Stockholms läns landstings Centrum för folkhälsa verkade fram till januari 2009 och hade till uppgift att främja folkhälsan och stödja det lokala folkhälsoarbetet genom att bedriva forskning, utbildning och praktiskt folkhälsoarbete på regional och nationell nivå. Centrum för folkhälsa producerade informationsmaterial, ordnade utbildningar och skapade metoder att användas i länets hälsofrämjande arbete. Kommunernas samordnare och handläggare i alkohol- och tobaksfrågor kunde få konsultativt stöd. I januari 2009 övergick Centrum för folkhälsa till Karolinska institutet och bytte namn till Folkhälsoakademien.

Preventionscentrum Stockholm

Preventionscentrum Stockholm är en enhet inom socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad. Preventionscentrum utvecklar det centrala drog- och brottsförebyggande arbetet i staden och stödjer stadsdelarna i deras förebyggande arbete. Man arbetar med forskning och utveckling, kartläggning och analys, sprider kunskap om resultaten och utvecklar arbetsmetoder.

Polisen

Polisen ska förebygga brott, övervaka den allmänna ordningen och säkerheten, bedriva spaning och göra brottsutredningar. Enligt regeringens nationella alkohol- och narkotikahandlingsplan för åren 2006–2010 är det viktigt att polisen involveras och får en central roll i arbetet på lokal nivå. Polisen ska enligt sitt regleringsbrev bland annat verka för att minska våldsbrott i offentlig miljö. Att minska våldet i krogmiljöer genom arbetsmetoden Ansvarsfull alkoholservice är ett led i arbetet med de mål som regeringen har prioriterat för polisorganisationen.

Tullverket

En av Tullverkets viktigaste uppgifter är att bekämpa att varor som hotar hälsa, miljö eller säkerhet kommer in i Sverige. Tullverket ska förenkla det legala och förhindra det illegala. Verket ska störa och stoppa den organiserade brottsligheten och förhindra illegal införsel av alkohol, tobak, narkotika och andra farliga varor. Tullverket är samarbetspartner i det lokala och regionala arbetet att minska bruket av dessa varor. Tullverkets förebyggande arbete innebär bland annat att man föreläser i skolor om hur man arbetar. Både i det kommunala och regionala tillsynsarbetet kan Tullverket finnas med och bidra med kunskap när man hittar alkohol med oklart ursprung.

Regionalt ANDT-arbete

Målet för det regionala ANDT-arbetet är att minska bruket av alkohol och tobak och ett samhälle fritt från narkotika och dopning. Ambitionen är att förverkliga de nationella handlingsplanerna för alkohol och narkotika och nå målet för samhällets insatser när det gäller tobak.

Grupp för länsamarbete

Länsstyrelsen är sammankallande för en länsarbetsgrupp med de viktigaste regionala samarbetsparterna. I gruppen finns förutom Länsstyrelsen även representanter för Preventionscentrum Stockholm, Centrum för folkhälsa och STAD, Stockholm förebygger alkohol och droger, polisen och Tullverket.

Policy för att förebygga och behandla missbruk och beroende

Kommunförbundet i Stockholms län har tillsammans med Stockholms läns landsting arbetat fram en policy för att förebygga och behandla missbruk och beroende. Policyn grundar sig på Socialstyrelsens nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård. Policyn är antagen av Kommunförbundet i Stockholms län och håller på att bli antagen av alla kommuner i länet.

Mer samarbete med frivilligorganisationerna

Enligt regleringsbrevet har Länsstyrelsen uppdraget att involvera frivilligorganisationerna i det regionala samarbetet. Under 2008 kartlade länsamordnarna de frivilligorganisationer som arbetar med att minska alkohol- och droganvändningen. Organisationerna, länsstyrelsen och landstinget har en samarbetsgrupp och har bland annat ordnat konferensen *Mot samma mål*.

Stoppa Langningen – Nakna sanningar om unga och alkohol

Våren 2008 genomförde Stockholms stad tillsammans med tjugo andra kommuner i länet kampanjen *Stoppa Langningen – Nakna sanningar om unga och alkohol*. Andra samarbetspartners i kampanjen var Polisen, STAD, Systembolaget, några frivilligorganisationer samt Länsstyrelsen som också bidrog ekonomiskt.

Lokalt utvecklingsarbete med ambitioner, LUMA

Under 2008 fick ett antal kommuner i länet erbjudande att delta i ett samarbete med Statens Folkhälsoinstitut för att förbättra ANDT-arbetet. Sju kommuner, Botkyrka, Haninge, Järfälla, Norrtälje, Sundbyberg, Vaxholm och Värmdö, deltar. Projektet kallas LUMA, Lokalt utvecklingsarbete med ambitioner, och syftet är att kommunernas ska förstärka stödet till föräldrar och arbetet med att begränsa tillgängligheten till alkohol, narkotika, tobak och dopningspreparat. Länsstyrelsen fördelar medel och stödjer kommunerna i detta arbete, bland annat genom kompetensutveckling och samordning av gemensamma insatser.

Ungdomarna och den illegala alkoholhandeln

År 2008 gjorde STAD två studier om hur unga får tag på alkohol. Den ena studien är en analys av telefonintervjuer som Synovate gör varje månad med 1500 personer i åldrarna sexton till åttio år. Analysen gäller Stockholms län och visar att det var fler som drack insmugglad sprit 2006 och 2007 än fyra år tidigare. Den visar också att det är betydligt vanligare att ungdomar i kranskommunerna dricker smuggelsprit, jämfört med unga i Stockholms stad.

Den andra studien handlar om alkoholvanor bland 1 300 elever på sjutton av länets gymnasieskolor. Eleverna svarade på frågor om när de senast drack alkohol och hur de hade fått tag på den. Studien visade att 55 procent av pojkarna och 48 procent av flickorna hade druckit smuggelsprit någon gång de senaste tolv månaderna. Det var ingen nämnvärd skillnad mellan elever över arton och under arton. Det var inte heller någon stor skillnad mellan elever i Stockholm och kranskommunerna. Däremot var det en högre andel elever i kranskommunerna som hade druckit smuggelöl, 43 procent respektive 36 procent.

Analysen visar att cirka 30 procent av den alkohol som ungdomarna dricker kommer från Systembolaget, oftast köpt av andra. Tjugofem procent av alkoholen dricker de unga på krogen, särskilt de som fyllt arton, men också yngre. Den insmugglade spriten svarar för 17 procent och den legalt införda för ytterligare 10 procent. STAD kommenterar studien med att arbetet för att begränsa tillgången på alkohol för ungdomar kan behöva se olika ut i olika delar av länet. Vidareförsäljning av införd alkohol förekommer mest i kranskommunerna. I alla kommuner behöver arbetet inriktas på att förhindra att kompisar och föräldrar köper ut alkohol till unga under tjugo år.

Dopning

Dopning är ett problem även om det inte är lika stort som alkohol, tobak och narkotika. En enkät som STAD gjort visar att en procent av männen har prövat dopningspreparat medan tio procent har prövat narkotika i någon form. STAD samarbetar med ett antal gym i Stockholm för att få bort

anabola steroider och kosttillskott från gymmen. Personalen utbildas för att kunna upptäcka om någon handlar med preparaten eller använder dem.

Växande ansvar för kommunerna

De två, tre senaste åren har alkoholkonsumtionen i Sverige minskat, efter att dessförinnan ha ökat i många år. Unga är den grupp som dricker mest. Kommunerna har ett stort ansvar för att förebygga överkonsumtion och missbruk.

Forskning och olika studier visar att det finns ett starkt samband mellan alkohol och allvarlig ohälsa. Det är särskilt oroande att unga dricker mycket eftersom hälsoriskerna blir större ju tidigare man debuterar med alkohol. Det finns också klara samband mellan alkohol och sociala problem, våld, övergrepp, skador, trafikolyckor och annat som orsakar mänskligt lidande och stora samhällskostnader, bland annat inom sjukvården. Den nationella alkoholpolitiken har blivit svagare och alkoholen tillgängligare på senare år. Priserna har inte stigit i samma takt som konsumentprisindex och butikerna med självbetjäning blir fler. Det har blivit tillåtet att föra in stora mängder från utlandet vilket har lett till att den illegala handeln har ökat.

Länsstyrelsen kan konstatera att ordningen och nykterheten på restaurangerna i länet har blivit bättre på senare år och att det serveras mindre alkohol till personer under arton år. En förklaring kan vara att kommunernas tillsyn över restaurangernas alkoholserving blir allt bättre, framför allt därför att alkoholhandläggarna har resurser att göra fler besök. Kommunerna gör också allt oftare tillsynsbesök tillsammans med polisen sent på kvällarna. En annan tänkbar förklaring till att situationen blir bättre är att krögare och serveringspersonal utbildas enligt metoden Ansvarsfull alkoholserving.

Det allra viktigaste ANDT-arbetet är att bygga ett samhälle med goda livsvillkor för alla. Det är att skapa en trygg och säker miljö där människor inte utsätts för onödiga faror. Stödet till barn och föräldrar är en viktig del av kommunernas ANDT-arbete och många kommuner har ökat sina insatser på senare år. På många håll bildas föräldragrupper och det finns flera olika program för föräldrar. För barn i utsatta familjer behöver insatserna komma tidigt och involvera både mödrahälsovården och barnhälsovården.

För att kommunernas alkoholpolitiska arbete ska bli framgångsrikt behöver det vara förankrat i kommunledningen, hos både politiker och chefer. Opinionsbildning behöver ingå i det förebyggande arbetet för att politikerna ska ha invånarna bakom sig i de satsningar som krävs

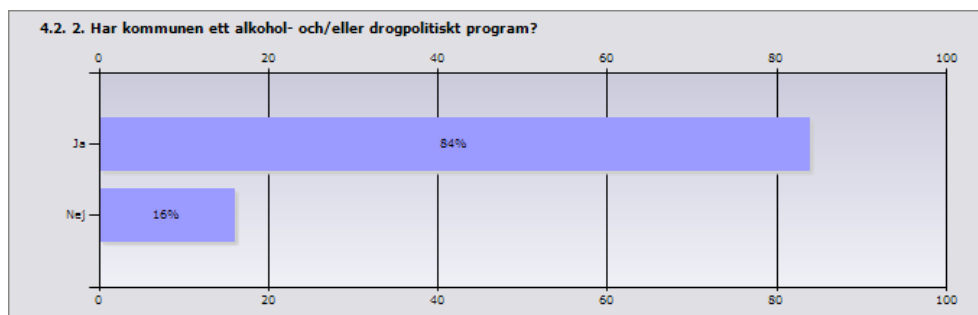
Kommunernas ANDT-arbete

I kommunernas ANDT-arbete ingår bland annat att informera medborgarna om skador och risker, begränsa tillgången, särskilt för de unga, och skydda dem som hamnar i riskzon. För att arbetet ska bli verkningsfullt behövs struktur, styrning och ett gott samarbete mellan många aktörer. I FHI:s enkät har kommunerna svarat på frågor om sitt arbete.

Enkäten visar att 23 av 24 svarande kommuner har en särskild person utsedd för att på heltid eller deltid samordna det förebyggande arbetet kring alkohol. I 21 av kommunerna finns det en person som samordnar narkotikaarbetet och 18 av kommunerna har någon som arbetar med tobaksfrågan.

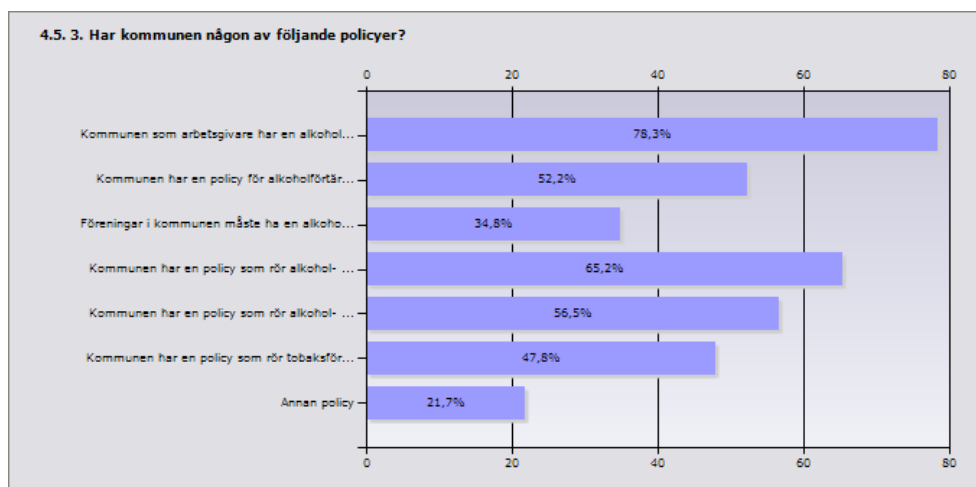
Program och policyer

Tabell 1. Andel kommuner i länet som har ett alkohol- och/eller drogpolitiskt program

Av 25 svarande kommuner har 21 ett program för sitt ANDT-arbete och i 19 av kommunerna antogs programmen 2003 eller senare. 12 kommuner har formulerat mätbara mål i sina program och avsatt särskilda medel för planens olika aktiviteter.

Tabell 2. Kommunala policyer

Av de 23 kommuner som svarat på frågan vilka policyer de har i frågor som rör alkohol, droger och tobak svarar 18 att de har en alkohol- och drogpolicy som arbetsgivare och 12 att de har en policy för alkoholförtäring på offentlig plats. Femton kommuner har en policy för det alkohol- och drogförebyggande arbetet i gymnasieskolan och 13 har en motsvarande policy för grundskolan. Elva kommuner har en policy för sitt tobaksförebyggande arbete.

Tio av 24 kommuner uppger att mer än hälften av kommunens grundskolor och gymnasieskolor har en alkohol- och drogpolicy. Sju kommuner svarar att de inte vet. Bara 5 av de 24 kommunerna svarar att merparten av skolorna har en tobakspolicy. Tolv svarar att de inte vet.

Samarbete med andra aktörer

Samarbetsparterna är främst Polisen, idrottsföreningar, nykterhetsrörelsen, trossamfund och andra föreningar. Kommunerna samarbetar mer med frivilligorganisationer än med näringslivet, och mest i frågan om alkohol, men också kring tobak och narkotika.

Vem betalar?

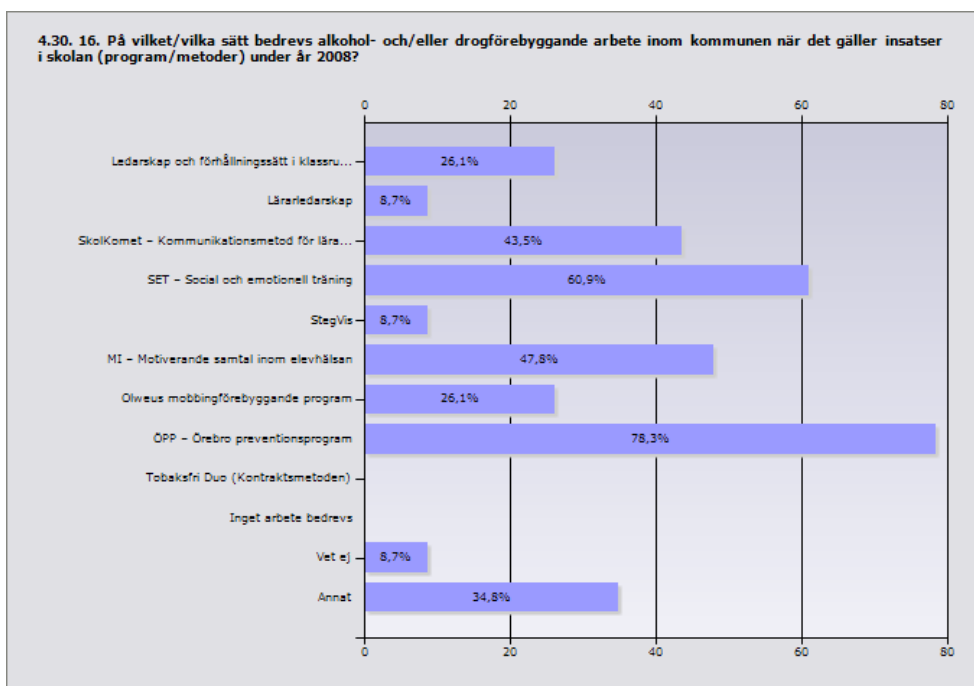
Kommunerna finansierar till största delen själva sitt ANDT-arbete. Fem av 19 svarande kommuner får till stor del medel från Länsstyrelsen till arbetet, och 14 får det till viss del. Två av 9 kommuner finansierar arbetet till viss del med medel från landstinget.

Barn, föräldrar och skola

För att stödet till föräldrar ska bli bra behöver kommunerna ha en genomtänkt strategi för arbetet bland föräldrar. Ett problem är att de olika kommunala enheter och befattningshavare, som har ansvar för de olika delarna i ANDT-

arbetet, inte har tillräcklig kännedom om varandras arbete. Preventions- samordnaren är en nyckelperson, men i frågan om arbetet bland elever och föräldrar är det svårt att ha överblick och att påverka arbetet därför att skolorna i hög grad själva beslutar om hur de ska arbeta. Med många friskolor i en kommun är det ännu svårare att ha en samlad linje för det kommunala ANDT-arbetet.

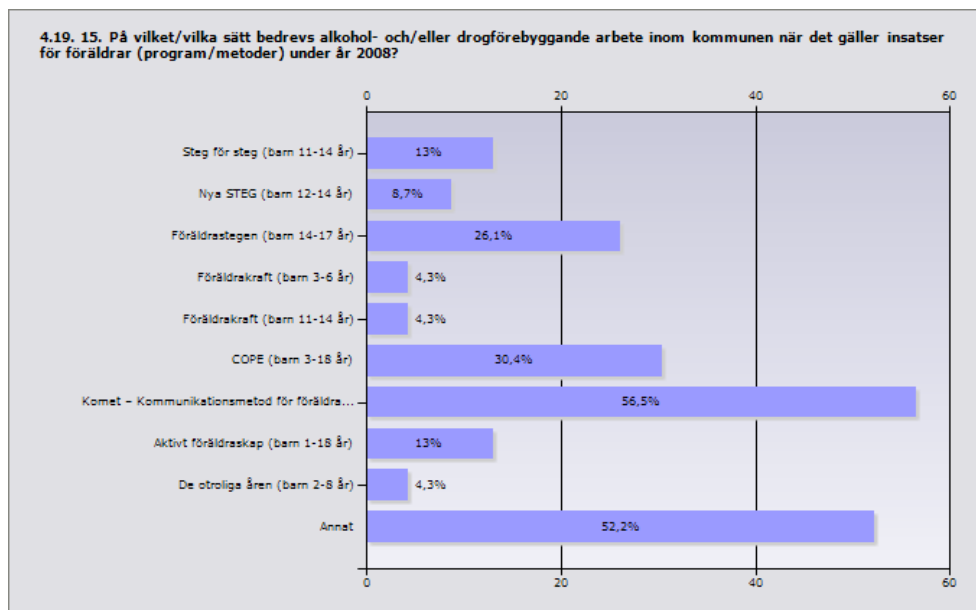
Tabell 3. Preventiva insatser i skolan

Det finns en rad metoder och program för att arbeta alkohol- och drogförebyggande i skolan. De metoder som används mest i länets kommuner är *Örebro preventionsprogram, ÖPP, Social och emotionell träning, SET, samt Motiverande samtal inom elevhälsan, MI.*

Arton av 23 svarande kommuner uppger att de använder Örebro preventionsprogram som är utarbetat för föräldrar till barn i skolår 7 till 9. Programmet går bland annat ut på att föräldrarna vid föräldramöten i skolan ska få information om hur de kan hindra sina barn från en tidig alkoholdebut. Ibland är det kommunens preventionssamordnare som ger informationen, ibland är det en lärare. En grundtanke är att föräldrarna ska enas om vilka regler som ska gälla för barnen i klassen. Det har visat sig att gemensamma regler gör det lättare för föräldrarna att stå emot sina tonåringars argumentation och att de unga lättare accepterar föräldrarnas beslut. I de kommuner där man använder Örebro preventionsprogram minskar drickandet bland elever i skolår 7 till 9.

Tabell 4. Preventivt arbete/insatser gentemot föräldrar?

Programmet har utvecklats vid Örebro universitet. I dag används det i alla län i Sverige. Från och med hösten 2008 har Örebro kommun det nationella samordningsansvaret för att sprida programmet och utbilda lärare och andra nyckelpersoner i metoden.

Social och emotionell träning, SET, är ett pedagogiskt program för att förebygga våld, droger, mobbing och depressivitet bland barn och unga. Programmet går ut på att utveckla barnens sociala och emotionella förmåga. Barnen får träna sig i att hantera känslor och att utveckla sin självkänedom, motivation, empati och sociala kompetens.

Motiverande samtal, MI, används i skolans elevvård och är en förändringsinriktad, klientcentrerad och samtidigt styrande samtalsmetod. Metoden kan användas i samtal med unga och vuxna som har problem med alkohol, droger och tobak, men också med annat som har med livsstilen att göra, främst kost, fysisk aktivitet, sexuellt riskbeteende och spelberoende.

Den regionala tillsynen över alkohol och tobak

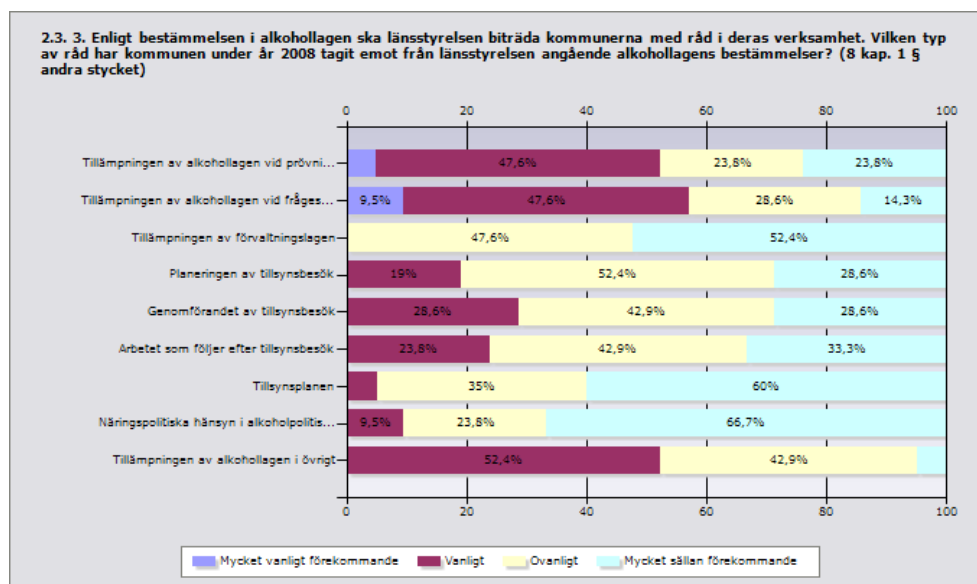
Tillsynen av alkoholutskänkning och folköl- och tobaksförsäljning är ett led i det nationella folkhälsoarbetet. Tillsynen syftar till att begränsa alkoholens och tobakens negativa effekter.

Länsstyrelsens tillsyn

Länsstyrelsen ser till att kommunerna följer alkohol- och tobakslagen. Det innebär att Länsstyrelsen kontrollerar att kommunerna följer regler om serveringstillstånd och hur åldersgränser vid köp av alkohol och tobak efterlevs, samt rökförbud på skolgårdar och i offentliga lokaler. Under 2008 besökte Länsstyrelsen 8 kommuner. Vid besöken träffade Länsstyrelsen den lokala alkoholhandläggaren för samtal enligt en mall och gick igenom aktuella akter. Utifrån vad som framkommit vid besöket skriver Länsstyrelsen en tillsynsrapport.

Råd till kommunerna

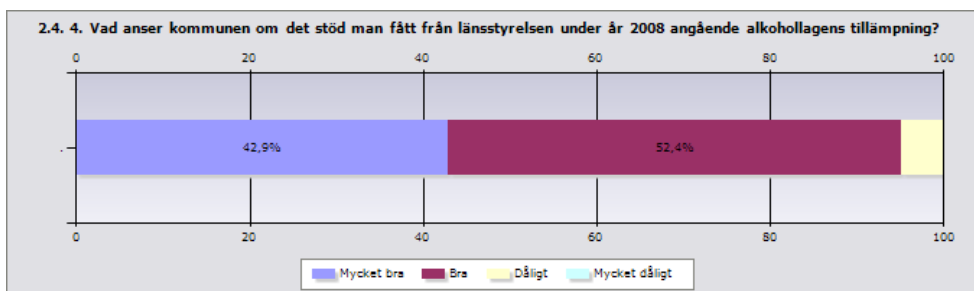
Tabell 5. Rådgivning om alkohollagen

Enligt alkohollagen och tobakslagen ska Länsstyrelsen följa och utöva tillsyn över kommunernas tillämpning av lagarna och ge råd i deras verksamhet. Det gör Länsstyrelsen bland annat genom att ordna träffar och

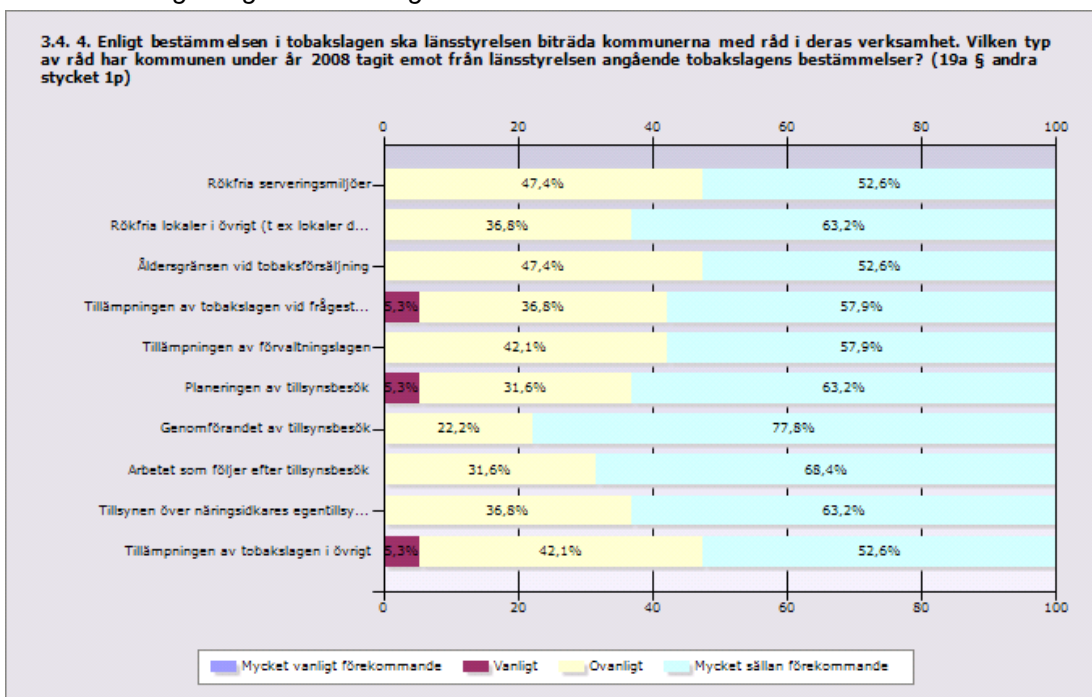
utbildningar. I enkätstudien uppger 10 av de 21 kommuner som svarat att det är vanligt att de får råd från Länsstyrelsen när det gäller att pröva ansökningar om att få servera alkohol, ge varningar eller återkalla ett tillstånd. Sex kommuner svarar att det är vanligt att de får råd från Länsstyrelsen när det gäller att genomföra tillsynsbesök. Av de 21 kommunerna anser 9 att de fått mycket bra stöd, 11 att de fått bra stöd och 1 att stödet varit dåligt.

Tabell 6. Stöd om tillämpning av alkohollagen

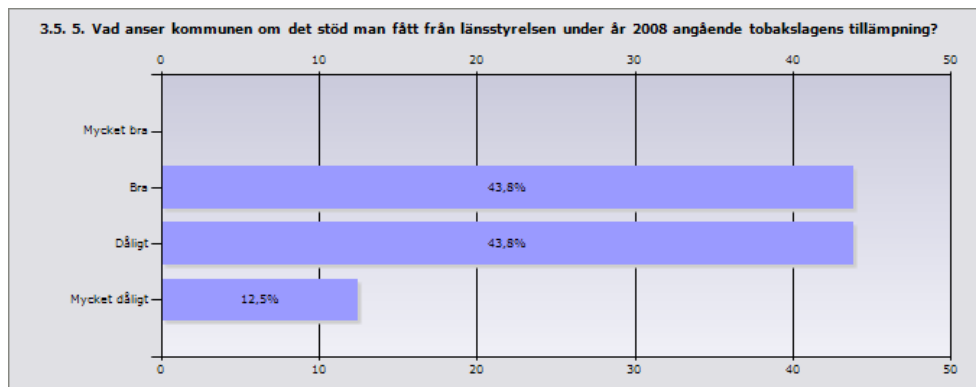
Vad gäller tobakslagen är det få kommuner som anser sig ha fått råd från Länsstyrelsen.

Tabell 7. Rådgivning om tobakslagen

Av de 16 kommuner som har uttalat sig om stödet anser 7 att det varit bra, 7 att det varit dåligt och 2 att det varit mycket dåligt.

Tabell 8. Stöd om tillämpning av tobakslagen

Regional samlad tillsyn

Sedan 1993 har Länsstyrelsen ansvar för den samordnade tillsynen av restaurangerna i Stockholms län. Arbetet kallas Samordnad regional tillsyn och syftar till att få en sundare och mer seriös restaurangbransch där restaurangägarna kan konkurrera på lika villkor. I den regionala tillsynen samarbetar Länsstyrelsen med kommunerna, Polisen, Skatteverket, Räddningstjänsten, Försäkringskassan, Tullverket, Diskrimineringsombudsmannen, Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare, SHR, samt Hotell och Restaurang Facket, HRF.

Varje år kontrolleras mellan 150 och 250 utvalda restauranger i länet. Den regionala samverkansgruppen ingriper när det serveras alkohol till personer som är berusade eller under arton år. Den försöker avslöja svart arbetskraft, bidragsfusk och andra slag av ekonomisk brottslighet samt ingriper mot brott mot livsmedelslagen och räddningstjänstlagen. Länsstyrelsen överlämnar ärendena till kommunen som ska vidta lämplig åtgärd.

Det vanligaste skälet till att återkalla serveringstillstånd 2008 var någon form av misskötsamhet. Varningar hade oftast utfärdats av samma skäl och därför att restaurangerna har serverat alkohol till personer som varit yngre än arton år eller märkbart berusade.

Ansvarsfull tillståndsgivning

Under 2008 har Länsstyrelsen framställt broschyren *Ansvarsfull tillståndsgivning*, som vänder sig till politiker och till dem som fattar beslut om tillstånd att servera alkohol. Broschyren informerar om vilka krav som ska ställas på den som vill servera alkohol, om kommunernas alkoholpolitiska program och tillsynsarbete och om när ett

serveringstillstånd kan återkallas. Broschyren ger också exempel på hur stora summor samhället förlorar på ekonomisk brottslighet i krogbranschen. Länsstyrelsen erbjuder kommunernas politiker och chefstjänstemän en kort utbildning i ansvarsfull tillståndsgivning.

Ansvarsfull alkoholserving

En noggrannare tillsyn är, som nämnts, en tänkbar förklaring till att ordningen och nykterheten på restaurangerna har blivit bättre på senare år och att det serveras mindre alkohol till personer under arton år. En annan viktig förklaring är att krögare och personal utbildas. Det är STAD som står för en stor del av utbildningen.

Sedan 1995 arbetar STAD framgångsrikt med metoden Ansvarsfull alkoholserving i samarbete med Länsstyrelsen, Polisen, kommunala alkoholhandläggare och preventionssamordnare, krögare, HRF och SHR. En regional samordnartjänst, finansierad av Länsstyrelsen, är placerad på STAD för att arbeta med Ansvarsfull alkoholserving. Samordnaren har ett nära samarbete med alkoholhandläggarna på Länsstyrelsen och med kommunernas alkoholhandläggare och preventionssamordnare. En ambition är att ändra alkoholhandläggarnas inställning till tillsynsbesöken på restaurangerna. Besöken ska göras lika mycket i informerande och förebyggande syfte som i granskande syfte. Restaurangägare har ofta frågor om regler och bestämmelser och vill ha råd till exempel om hur de ska hantera besvärliga situationer.

I metoden Ansvarsfull alkoholserving ingår en tvådagarsutbildning för serveringspersonal, där man bland annat tar upp alkohollagen, medicinska och sociala aspekter på alkohol, konflikthantering och hur man bemöter berusade restauranggäster. Utbildningen är frivillig för de anställda och de får delta på betald arbetstid. Vissa krögare kräver numera att man har gått kursen för att få anställning.

En vetenskaplig utvärdering har visat att antalet polisanmälda brott minskade med 29 procent sedan man arbetat med metoden Ansvarsfull alkoholserving. Statens Folkhälsoinstitut har också publicerat en hälsoekonomisk analys av arbetet med Ansvarsfull alkoholserving 1995-2000. I studien utgick man från en enkät bland sex hundra våldsoffer som gjort polisanmälan om våld. Den genomsnittliga kostnaden för ett våldsbrott beräknades till 177 000 kronor. Kostnaderna för administration, lokal mobilisering, utbildning och effektivare tillsyn i Stockholm City under de fem åren var 7,5 miljoner kronor. Insatserna i Ansvarsfull alkoholserving uppskattas ha sparat 291 miljoner kronor åt samhället. Sammantaget visar studien att samhället har sparat 39 kronor på varje satsad krona.

Metoden Ansvarsfull alkoholserving har varit så framgångsrik att Statens Folkhälsoinstitut sedan 2004 har regeringens uppdrag att sprida information om den till landets kommuner och länsstyrelser.

Kommunernas tillsynsarbete

Kommunerna ska enligt lag utöva tillsyn av alkoholutskänkning och folköl- och tobaksförsäljning. Lagen säger ingenting om tillsynens kvantitet och kvalitet men ett effektivt tillsynsarbete förutsätter samarbete och samordning. Kommunerna samarbetar med exempelvis Länsstyrelsen, Polisen, Räddningstjänsten, Skatteverket och Tullverket. Ibland är det två parter som samarbetar, ibland flera. I en del sammanhang skulle samarbetet vinna på att formaliseras mer, med till exempel tydligare överenskommelser om ansvarsfördelning, strategier, mål, utvärdering och uppföljning.

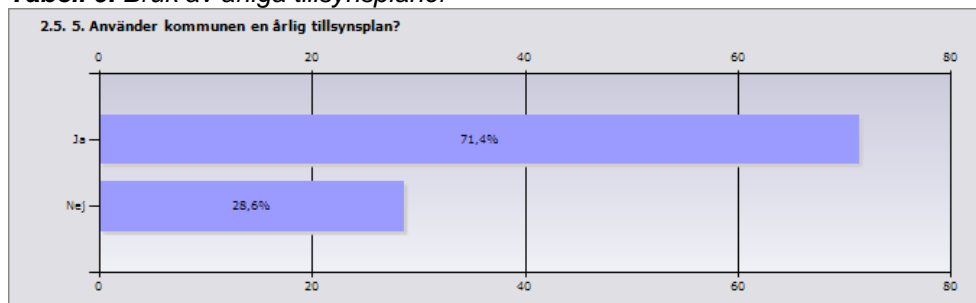
Av de 24 kommuner som besvarat frågan om sitt samarbete med andra myndigheter, med näringslivet och med frivilligorganisationer när det gäller tillsyn samarbetar alla med polisen i alkoholfrågor. Än så länge är det bara Stockholm stad som har ett samverkansavtal med polisen, men avtal är på gång i några andra kommuner. Även samarbetet med Länsstyrelsen, landstinget och andra kommuner är störst i frågan om alkohol.

Tretton av 23 kommuner samarbetar med enskilda restaurangägare när det gäller alkohol, vid sidan om det ordinarie tillsynsarbetet över restauranger. Nio av 23 samarbetar med restaurangägare i narkotikafrågan. Det finns också samarbete med livsmedelshandlare, nöjesarrangörer, ALNA-rådet, köpmannaföreningen och andra företagsföreningar, mest i fråga om alkohol.

Tillsynsplaner

Det finns omkring tre tusen restauranger i länet och det är önskvärt att alla får ett tillsynsbesök varje år. Effektiviteten i tillsynen ska inte bara mätas i antalet varningar och återkallelser, utan också i antalet besök. Det har en effekt att tillsynen sker ofta.

Tabell 9. Bruk av årliga tillsynsplaner

Femton kommuner har en årlig plan för tillsynen över alkohollagen. I 7 av dessa är tillsynsplanen politiskt beslutad. För tillsynen över tobakslagen

använder 12 kommuner en årlig tillsynsplan och i 7 av de 12 kommunerna är planen politiskt beslutad.

Tillståndsgivning

Tillståndsgivningen när det gäller alkoholservice i länets kommuner behöver bli noggrannare och mer återhållsam, något som är en politisk fråga. Kommunernas tillståndsgivning grundar sig ibland på näringspolitik snarare än på alkoholpolitik. Att till exempel ge restauranger tillstånd att ha öppet till klockan fem är ett näringspolitiskt beslut snarare än ett alkoholpolitiskt. Polisens statistik visar att det blir mer fylleri och misshandel ju senare restaurangerna har öppet och att våldet ökar märkbart mellan klockan tre och fem på natten.

Tobak

Tobaksbruk är den enskilt största riskfaktorn (för) för tidig död i Sverige och i världen. Under 2008 ökade rökningen bland tonåringar i länet. Ökningen fanns främst bland pojkar, men sedan många år är det fler flickor än pojkar som röker. Den utbredda rökningen bland unga kvinnor har lett till att det i dag är fler kvinnor som dör i lungcancer än i bröstcancer. Det är däremot färre ungdomar som snusar jämfört med tidigare.

Ansvar för tillsynen över tobakslagen är olika fördelat i kommunerna. I 13 av 19 svarande kommuner ligger tillsynen över hur tobak marknadsförs hos socialnämnden och i 5 av dem hos miljönämnden. Ansvar för att kontrollera hur lagen om rökfria serveringar efterlevs ligger hos miljönämnden i 12 av de 19 kommunerna och hos socialnämnden i 6 av dem.

Alla skolgårdar ska vara rökfria och kommunen ska kontrollera om de är det. Men kontrollen brister, bara 2 kommuner svarar att de har besökt skolor i det ärendet under 2008. Bara 6 kommuner har besökt serveringslokaler för att kontrollera om de är rökfria eller för att informera om bestämmelsen. Ingen kommun har utfärdat något föreläggande eller förbud.

Kommunen bör göra tillsynsbesök hos alla tobaksförsäljare minst en gång om året. Arton kommuner uppger att de har gjort sådana besök under 2008. Elva kommuner har gjort provköpsstudier när det gäller tobak. Stockholms stad arbetar mycket med den typen av kontroll medan en del kommuner inte gör det alls. Provköpsstudierna visar att de flesta handlare frågar efter legitimation när det är tveksamt om kunden har fyllt arton år. Fyra av kommunerna har utfärdat föreläggande eller förbud till handlare därför att de inte har förvisat sig om att kunden fyllt arton. Ingen av kommunerna känner till något fall där en handlare blivit åtalad för att ha sålt tobak till någon under arton år.

Ölförsäljning

Av de svarande kommunerna har 13 besökt detaljhandelsställen för öl under 2008 för att informera och kontrollera försäljningen. I 12 kommuner har man gjort provköpsstudier. I 3 av kommunerna har handlare fått varningar med stöd av alkohollagen och i en kommun har en handlare fått försäljningsförbud.

Statistik från enkäten

Detaljhandel med folköl i Stockholms län 2007 och 2008

Kommun	Antal butiker		Antal besök		Tillämpar egentillsynsprogram	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Botkyrka	39	48	39	-	-	-
Danderyd	13	-	13	-	12	-
Ekerö	-	-	-	-	-	-
Haninge	46	46	23	10	17	-
Huddinge	43	38	0	37	0	majoriteten
Järfälla	44	44	38	12	15	6
Lidingö	21	21	0	16	0	8
Nacka	39	39	-	39	-	31
Norrtälje	60	60	41	22	41	20
Nykvarn	12	-	4	-	3	-
Nynäshamn	18	18	16	18	12	14
Salem	4	6	0	6	0	-
Sigtuna	60	26	59	-	59	-
Sollentuna	34	31	34	-	34	-
Solna	48	42	48	42	16	22
Stockholm	541	539	1035	36	-	489
Sundbyberg	31	23	31	23	15	14
Södertälje	92	87	0	-	0	-
Tyresö	28	-	-	-	-	-
Täby	35	25	35	25	-	10
Upplands-Bro	12	14	12	-	12	-
Upplands-Väsby	25	24	18	27	15	15
Vallentuna	15	60	0	-	0	-
Vaxholm	10	9	5	5	5	5
Värmdö	29	-	15	-	10	-
Österåker	26	-	25	-	25	-

Tillsyn av restauranger i Stockholms län 2007 och 2008

Antal tillsynsbesök

Kommun	2007			2008		
	dagtid	20-23	23+	dagtid	20-23	23+
Botkyrka	10	12	3	9	7	-
Danderyd	20	17	-	-	-	-
Ekerö	0	0	0	-	-	-
Haninge	7	49	36	21	54	43
Huddinge	55	46	10	37	22	17
Järfälla	10	40	29	25	25	27
Lidingö	4	8	2	-	5	-
Nacka	5	10	4	4	35	4
Norrtälje	20	32	44	30	31	110
Nykvarn	2	2	1	-	-	-
Nynäshamn	10	39	18	12	20	10
Salem	-	1	-	-	-	-
Sigtuna	45	50	56	50	0	49
Sollentuna	9	6	8	10	20	8
Solna	125	101	6	38	91	33
Stockholm	378	1513	630	611	1572	799
Sundbyberg	0	0	0	19	142	44
Södertälje	37	67	48	-	94	-
Tyresö	3	8	2	-	-	-
Täby	-	17	5	10	20	26
Upplands-Bro	10	5	5	5	5	5
Upplands-Väsby	10	35	25	5	35	11
Vallentuna	20	7	5	0	0	3
Vaxholm	20	5	-	25	8	2
Österåker	12	10	8	-	-	-

Detaljhandel med tobak i Stockholms län 2007 2008

Kommun	Antal butiker		Antal tillsynsbesök	
	2007	2008	2007	2008
Botkyrka	71	58	70	66
Danderyd	26	-	25	-
Ekerö	-	-	-	-
Haninge	83	85	33	10
Huddinge	89	74	16	104
Järfälla	62	60	62	10
Lidingö	53	44	0	49
Nacka	54	58	5	58
Norrtälje	76	76	52	22
Nykvarn	13	-	2	-
Nynäshamn	24	23	24	23
Salem	8	7	0	0
Sigtuna	25	25	24	20
Sollentuna	60	52	60	52
Solna	78	109	78	112
Stockholm	1030	1563	985	1611
Sundbyberg	68	43	48	44
Södertälje	87	91	87	95
Tyresö	26	-	0	-
Täby	40	51	40	37
Upplands-Bro	12	14	12	6
Upplands-Väsby	35	35	18	27
Vallentuna	66	60	15	0
Vaxholm	24	10	0	-
Värmdö	37	-	0	-
Österåker	50	-	0	-

Länsstyrelsens rapportserie

Utkomna rapporter under 2010

1. Jordbruket i Stockholms län. En statistisk sammanställning.
Avdelningen för landsbygd.

Statens Folkhälsoinstitut gör varje år en riksomfattande rapport om arbetet med prevention, tillsyn och tillståndsgivning i alkohol- och tobaksfrågor i Sveriges län. Länsstyrelsen samlar in underlag till rapporten från kommunerna. Den här rapporten redovisar uppgifter för år 2008 från kommunerna i Stockholms län. Rapporten tar också upp en del av Länsstyrelsens folkhälsoarbete och det samordnade tillsynsarbetet där flera myndigheter och andra aktörer medverkar.

Rapporten finns också som pdf på vår webbplats
www.lansstyrelsen.se/stockholm
ISBN 978-91-7281-368-7

Adress

Länsstyrelsen i Stockholms län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tfn: 08-785 40 00 (vxl)
www.lansstyrelsen.se/stockholm